

ענין א"י מ"י פ"ה מהל' יודי
המורה הל' ז סמג עשן
ג:

ערב ב"מ פ"ז מהלכות בית
הביתור הל' ה:
ע"ה ג מ"י שם הלכה ח:
ע"ד ד מ"י שם הלכה ט
טוש"ט א"ח סימן ג
סעף ה:

רבינו הגנאל

ריאה שואבת כל מיני
משקין, שחול שחוק, קיבה
ישינה, נגער הישן ישן
הנער, קרקבן שחוק, כבד
כועס, מרה וזרקה בו טפה
ומנחתו (נמק) [נמוק],
הולך לו, תנא נגער שיהן
או ישנו שניהן מיד מת, תנא
רבנן צדיקים יצר טוב
שופטן שנאמר ולב חלל
בקריה, רשעים יצר הרע
שופטן שנאמר נאום פשע
לרשע בקרב לבו וגו',
בינונים זה וזה שופטן,
שנאמר כי יעמוד לימין
אבינו, אמר רבה כגון אלה
בינונין אנו, אמר ליה אביי
אי אנו בינונין אנו, לא שבק
מר חיי לכל בריה, אמר
רבה ידע איניש בנפשיה אי
צדיק אי רשע הוה, וכל
נפשו אפילו נוטל את
נפשו, חנו רבנן פנים פחות
גזרה מלכות הרשעה שמד
על ישראל, שכל העוסק
בתורה דיקן בחיוב, אלה
פנים וכל, עד כשהשיאו
באחד, יצתה בת קול אשר
קרת שמע היה, והיה מקבל
עליו מלכות שמים, אמרו לו
התלמידים רבנו עד כאן, אמר
להן כל ימי הייתי מצטער
אחא, דכתב בכל עם נפשך
ואפילו נוטל את נפשך,
ועכשיו שבא לידי לא
אקיבנו, לא הספיק לגמור
את הדבר עד שצתה נשמתי
באחד, יצתה בת קול אשר
ר' עקיבא שצתה נשמתי
באחד, בתנ"י לא יקל אדם
את ראשו כנגד עשר
המדות המבוין כנגד בית
קודש הקדשים, אוקמה ר'
יוחנן מן הצופים ולפנים
וברואה, ובמקום שאין גדר,
ובזמן שהשכינה שורה,
פירוש, לא יקל אדם את
ראשו, לא יחלך בהרמת
ראש בקומה וקופה אלא
בכפיפת קומה ובהרמת
ראש, תניא הנפנה בכל
מקום לא יפנה מורה ומערב
אלא צפון ודרום ובגליל
אפילו צפון ודרום וכו',
וקמה לן כרבי עקיבא אסור
להיפנות מורה ומערב בכל
מקום ואפילו בחוצה לארץ
לא, והא רבה הוה מנה
ליבני מורה ומערב כול',
פירוש כ"י שיש הרבלי על
הלבינים שהן נתנוין מורה
ומערב, יבואו פניו ואחוריו
צפון ודרום, ואמר אנא כ"ר
עקיבא סבירא לי דאמר
אפילו בחוצה לארץ אסור
להיפנות מורה ומערב.

שואבם כל מיני משקין, אע"פ שהן נכנסין בכרס לך הושט
הריאה מואצתן ושואבתן מצעד לדופני הכרס: **זורקם צו טפה**, מרה
ומניחתו מן הכעס: **שחוק**, שחוק: **קרקבן**, צעוף הוא המסס צהמה:
עוהן, המאכל: **אף**, החוטם: **נעור**, מקילו משנתו: **נעור הישן**
וישן הנעור, שנתחלפה וצאה השניה
מן האף והקיבה נעורת: **נמוק והולך**
לו, מתנונה והולך לו ונמשך למיתה.
לשון אחר נעור הישן הקיבה ונמלאו
קיצה ואף נעורים שאינו ישן כלל או
ישן הנעור ונמלאו שניהם ישנים
ואינו נעור כי אם צקוטי: **וגזי חלל**
צקריני, יצר הרע הכי הוא כמת
צקריני שיש צדיק לכופו: **נאם פשע**
לרשע וגו', אמר דוד צקריני לבי
לומר שהיניר הרע אומר לרשע אל
יש ואומר אני שהפשע נאם לרשע
לומר שהיניר הרע אומר לרשע אל
יהא פחד אלהים לנגד עיניך אלמלא
יצר הרע שופטו עד שמרחיקו שאינו
מתפחד מיוצרו: **כי יעמוד**, הקצ"ה:
לימין אציון להושיע משופטי נפשו,
ש"מ יש לך אדם שיש לנפשו שני
שופטים: **לא צקן מר חיי לכל**
צדיק, אם אהה מן הצדיקים אין
לך צדיק גמור צעולם: **לרשיעי**
גמורי, העולם הזה שאין להם צעולם
הצא כלום וצריכין ליעול שכן כאן
כגון אחאז שהיה עשיר מאד דקאמר
ליה צן הדד כספך וחסדך לי הוא
(מלכים א ט): **לצדיקי גמורי**, העוה"צ
שאין להם צעוה"ז כלום כגון רבי
חיננא בן דוסא שדי לו צקן חרובין
מערב שבת לערב שבת (מעניית מד):
לך נאמר ככל מאדך, מן החז"י
עליך: והיה מקבל עליו עול מלכות
שמים, קורא קריאת שמע: **ממסית**
ידך וי' ממסית, מידך היה לו למות
ולא מידי צטר ודס: **מן הלופים**,
ומס שכיולין לראות משס הר הצית
ומסס והלאה אין יכולין לראותו:
וכרואה, שכיול לראות משס פרט
אס מקום נמוך הוא: **ובשאיין גרי**,
מפסיק צינו להר הצית: **ובזמן**
שהשכינה שורה, שצית המקדש
קיים: **הנפנה ציהורה לא יפנה מורה**

שואבם כל מיני משקין, אע"פ שהן נכנסין בכרס לך הושט
הריאה מואצתן ושואבתן מצעד לדופני הכרס: **זורקם צו טפה**, מרה
ומניחתו מן הכעס: **שחוק**, שחוק: **קרקבן**, צעוף הוא המסס צהמה:
עוהן, המאכל: **אף**, החוטם: **נעור**, מקילו משנתו: **נעור הישן**
וישן הנעור, שנתחלפה וצאה השניה
מן האף והקיבה נעורת: **נמוק והולך**
לו, מתנונה והולך לו ונמשך למיתה.
לשון אחר נעור הישן הקיבה ונמלאו
קיצה ואף נעורים שאינו ישן כלל או
ישן הנעור ונמלאו שניהם ישנים
ואינו נעור כי אם צקוטי: **וגזי חלל**
צקריני, יצר הרע הכי הוא כמת
צקריני שיש צדיק לכופו: **נאם פשע**
לרשע וגו', אמר דוד צקריני לבי
לומר שהיניר הרע אומר לרשע אל
יש ואומר אני שהפשע נאם לרשע
לומר שהיניר הרע אומר לרשע אל
יהא פחד אלהים לנגד עיניך אלמלא
יצר הרע שופטו עד שמרחיקו שאינו
מתפחד מיוצרו: **כי יעמוד**, הקצ"ה:
לימין אציון להושיע משופטי נפשו,
ש"מ יש לך אדם שיש לנפשו שני
שופטים: **לא צקן מר חיי לכל**
צדיק, אם אהה מן הצדיקים אין
לך צדיק גמור צעולם: **לרשיעי**
גמורי, העולם הזה שאין להם צעולם
הצא כלום וצריכין ליעול שכן כאן
כגון אחאז שהיה עשיר מאד דקאמר
ליה צן הדד כספך וחסדך לי הוא
(מלכים א ט): **לצדיקי גמורי**, העוה"צ
שאין להם צעוה"ז כלום כגון רבי
חיננא בן דוסא שדי לו צקן חרובין
מערב שבת לערב שבת (מעניית מד):
לך נאמר ככל מאדך, מן החז"י
עליך: והיה מקבל עליו עול מלכות
שמים, קורא קריאת שמע: **ממסית**
ידך וי' ממסית, מידך היה לו למות
ולא מידי צטר ודס: **מן הלופים**,
ומס שכיולין לראות משס הר הצית
ומסס והלאה אין יכולין לראותו:
וכרואה, שכיול לראות משס פרט
אס מקום נמוך הוא: **ובשאיין גרי**,
מפסיק צינו להר הצית: **ובזמן**
שהשכינה שורה, שצית המקדש
קיים: **הנפנה ציהורה לא יפנה מורה**

ומערב, אחריו למזרח ופניו למערב ולא אחריו למערב ופניו
למזרח. מפני שירושלים צאריך יהודה היא צלפונה של ארץ יהודה
צגזול שצין יהודה לצנימין ויש מאריך יהודה הימנה [למזרח] עד
סוף ארץ ישראל למערב עד סוף ארץ ישראל שארץ
יהודה על פני כל אורך ארץ ישראל
היא מן המזרח למערב כרצועה
ארוכה וקצרה ואס יפנה מזרח
ומערב יהיה פרושו לצד ירושלים או
פרושו שלפניו או פרושו שלאחרי
אזל צפון ודרום יפנה וצלזד שלא
יפנה כנגד ירושלים ממש צדרומה
של ארץ יהודה: **ובגליל**, שהיא
צלפונה של א"י לא יחזיר פניו צפון
ודרום אלא מזרח ומערב: ה"ג
וחכמים אוסרין, ולא גרסינן בכל
מקום: **חכמים היינו ס"ק**, דלאמר
לא יפנה ולא מפליג צין רואה ללא
רואה צין צומן הצית צין צומן הזה:
איכא צניייהו לדיוס, דיהודה וגליל
שאיין כנגד ירושלים ממש. לתנא
קמא דצדין נמי אסירי דהא הנפנה
ציהודה קאמר כל יהודה משמע ורצין
צתראי סברי כנגד ירושלים ממש
אסור אזל לצדין מותר דהא אדרי'
יוסי קיימי דאמר לא אסרו ללא
צרואה אזל צרחוק לא ואפילו כנגד
ירושלים ממש ואחו רצין למימר
וחכמים אוסרים אפילו שלא צרואה
ואפילו צומן הזה ומיהו נגד ירושלים
לא: **צדרי עקיבא גרסינן ככל מקום**,
הלך צוהיה לארץ נמי קאמר: **הווי**
שדיין ליה לצני, לצניס שיש עלין
לפנות ליה מתוקנים וחקופות על
צדיהן ראשן א' למזרח והשני למערב
לצנה אחת לצפון ולצנה אחת לדרום
והוא יושב על האחת ונפנה צייתים
נמצא הוא נפנה צפון ודרום ולא היה
רוצה לפנות צבזל מזרח ומערב לפי
שצבל צמוצחה של ארץ ישראל עומדת
שלא יהא פרושו לא מלפניו ולא
מלאחריו לצד ארץ ישראל: **אזל אצני**
שדניהו צפון ודרום, לראות אס יקפיד
רצו על כך אי סבירא ליה כר"ע דלאמר
צמו"ל נמי קפדיין עלה דמילתא:
אמר

בורחים אמרו לו מפני רשתות שמביאין עליו בני אדם אמר להם רצונכם
שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם אמרו לו אתה הוא שאומרים עליך
פקח שבחיות לא פקח אתה אלא טפש אתה ומה במקום חיותנו אנו מתיראין במקום מיתתנו על אחת
כמה וכמה אף אנהנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה 'כי הוא חייך ואורך ימך כך
אם אנו הולכים ומבטלים ממנה עאכ"ו אמרו לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לר"ע וחבשוהו בבית
האסורים ותפסו לפפום בן יהודה וחבשוהו אצלו אמר לו פפום מי הביאך לכאן אמר ליה אשריך רבי
עקיבא שנתפסת על דברי תורה אוי לו לפפום שנתפס על דברים בטלים בשעה שהוציאו את ר' עקיבא
להריגה זמן ק"ש היה והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל והיה מקבל עליו עול מלכות שמים
אמרו לו תלמידי רבינו עד כאן אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפילו נוטל
את נשמתך אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו היה מאריך באחד עד שיצתה
נשמתו מאחד יצתה ב"ק ואמרה אשריך ר"ע שיצאה נשמתך באחד אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה זו תורה
וזו שכרה ממתיים ידך וי"י ממתיים וגו' אמר להם חלקם בחיים יצתה בת קול ואמרה אשריך ר"ע וישאתה
מוזמן לחיי העוה"ב: **לא יקל אדם את ראשו כנגד עשר המדות** שהוא מכוון כנגד בית קודש הקדשים
וכו': אמר רב יהודה אמר רב לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה איתמר נמי א"ר אבא בריה דרבי
חייא בר אבא הכי אמר רבי יוחנן לא אמרו אלא מן הצופים ולפנים וברואה ובשאיין גדר ובזמן שהשכינה
שורה ת"ר הנפנה ביהודה לא יפנה מזרח ומערב אלא צפון ודרום ובגליל לא יפנה אלא מזרח ומערב
ורבי יוסי מתיר שהיה ר' יוסי אומר לא אסרו אלא ברואה ובמקום שאין שם גדר ובזמן שהשכינה שורה
וחכמים אוסרים חכמים היינו ת"ק איכא צניייהו צדין תניא איך הנפנה ביהודה לא יפנה מזרח ומערב
אלא צפון ודרום ובגליל צפון ודרום אסור מזרח ומערב מותר ורבי יוסי מתיר שהיה רבי יוסי אומר לא
אסרו אלא ברואה רבי יהודה אומר בזמן שבית המקדש קיים אסור בזמן
שאיין בית המקדש קיים מותר רבי עקיבא אסור בכל מקום רבי עקיבא
היינו ת"ק איכא צניייהו חוץ לארץ רבה הווי שדיין ליה לבני מזרח
ומערב אזל אביי שדנהו צפון ודרום על רבה תרצנהו אמר מאן האי
דקמצער לי יאנא כר' עקיבא סבירא לי דאמר בכל מקום אסור:
תניא

א) צע"י וינלקוט א"ח רבה
והוא נכון לפמ"ש מוס'
עירובין ה' ד"ה וזה שלא אמר
אביי מר לרבא חבירין,
ב) פסחים כה, סנהדרין עד.
יומא פ"ב, א) וינלקוט רמו
מתנ"י איתא ר' עקיבא אומר
אס נאמר צבל נפשך ק"ו צבל
מאך אלא צבל מדה ומדה
שהוא מודד לך צין צמדת
הטוב צין צמדת הפורענות,
ד) נבס"א טסף: הרשעה,
ה) [נמוחת פט: א] וי"י מוס'
כמוות ק: ד"ה מומין וכו',
ו) פ"ח: צקריני לבי ישן,
ח) [לעל ח:].

תורה אור השלם

1. כי ענין אבינו אביי ולבי
הקל בקריה:
2. נאם פשע לרשע בקריב
לבי אין פחד אלהים לנגד
התלים לו ב:
3. כי יעמוד לימין אבינו
להושיע משופטי נפשו:
התלים קט לא
4. לאבאיה את י' אלהיך
לשמע בקולו וקד' בקה בו פי
התלים לו ב:
5. ממתים ידך י' ממתים
מולד חלקים בתיים צפונך
תמלא בטנם וישבעו בגים
והיחזרו יתרום לעוללתיים:
התלים יד יד

מוסף רש"י

למה נאמר בכל מאדך.
אמר החנין שכן וכל שכן
שאינו חביב יוואה פג' ובע"ז
פסחים כה. לך נאמר
בכל מאדך. לומר מהא
אכזבו מתיבה לך יותר מכל
החביב לך (סנהדרין עד). לפי
שנפטים שזה חביב ופעמים
זה חביב, לך הולכי שניסן
לומר אהוב את בוראך יותר
מן החביב עליך (פסחים טו).
במסרקות. ספיות (סוטה
טו). עד כאן. לומר עייני
אי אמה ממת טוימך (ש"י)
ממתים ידך ה'.
אחם העוסקים צמרה מינין
ידך עכשיו הם ממתים,
מנו מומתים, אמר להם.
הקצ"ה, חלקם צמיים (טו).

רבי עקיבא אסור בכל מקום. מורה
אחריו ופניו למערב ומסקינן
אפילו צפון לארץ ומפנה ציהורה
וצלזד שאין שם חומל:
צבא